

**ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA INTERFAOL METODLAR ORQALI  
TANQIDIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH**

**Munojat Islomova**

*Namangan viloyati Yangiyo'rg'on tumani 2-sonli umumta'lim maktabining oliy toifali  
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi*

**Annotatsiya**

Mazkur maqolada ona tili va adabiyot darslarida interfaol metodlardan foydalanish orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida interfaol ta'lim texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari, ularning o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, mantiqiy tahlil qilish, fikrni asoslab berish va xulosalash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni ochib beriladi. Shuningdek, ona tili va adabiyot fanlari integratsiyasi asosida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar samaradorligi yoritiladi. Maqola natijalari ta'lim jarayonini takomillashtirish va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

**Kalit so'zlar**

ona tili va adabiyot, interfaol metodlar, tanqidiy fikrlash, kompetensiyaviy yondashuv, mustaqil fikrlash, ta'lim samaradorligi.

**Аннотация**

В статье рассматриваются вопросы формирования критического мышления у учащихся на уроках родного языка и литературы посредством применения интерактивных методов обучения. В ходе исследования раскрываются дидактические возможности интерактивных педагогических технологий, их роль в развитии самостоятельного мышления, аналитических навыков, аргументации и обобщения учебного материала. Особое внимание уделяется интеграции родного языка и литературы как эффективному средству развития критического мышления обучающихся. Результаты исследования могут быть использованы для совершенствования образовательного процесса и внедрения современных методических подходов.

**Ключевые слова**

родной язык и литература, интерактивные методы, критическое мышление, компетентностный подход, аналитическое мышление, образовательный процесс.

**Annotation**

This article examines the issues of developing students' critical thinking skills through the use of interactive methods in mother tongue and literature lessons. The

study reveals the didactic potential of interactive teaching technologies and their role in enhancing independent thinking, analytical skills, argumentation, and the ability to draw conclusions. Special attention is given to the integration of mother tongue and literature as an effective approach to fostering critical thinking among learners. The findings of the research contribute to improving the quality of education and implementing modern pedagogical approaches in the teaching process.

**Keywords**

mother tongue and literature, interactive methods, critical thinking, competency-based approach, independent thinking, educational effectiveness.

**Kirish**

Hozirgi globallashuv va axborotlashuv sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri – o'quvchilarda mustaqil, mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishdan iboratdir. Zamonaviy jamiyatda bilimlarni tayyor holda egallashdan ko'ra, ularni tahlil qilish, baholash, solishtirish va xulosalash qobiliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, maktab ta'limida ona tili va adabiyot fanlari o'quvchilarning fikrlash madaniyati, nutqiy kompetensiyasi hamda intellektual salohiyatini rivojlantirishda yetakchi o'rin egallaydi.

Ona tili va adabiyot fanlarining mazmuni til birliklarini ongli o'zlashtirish, badiiy matnni idrok etish, muallif pozitsiyasini anglash va o'z munosabatini bildirish kabi jarayonlar bilan bevosita bog'liq bo'lib, bu esa tanqidiy fikrlashning shakllanishi uchun muhim pedagogik zamin yaratadi. Biroq an'anaviy o'qitish usullari ko'pincha o'quvchilarning faolligini cheklab, ularni tayyor bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida shakllantiradi. Natijada o'quvchilarda mustaqil tahlil qilish, muammoga turli nuqtayi nazardan yondashish va asosli xulosa chiqarish ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmaydi.

Shu sababli ta'lim jarayoniga interfaol metodlarni joriy etish zarurati tobora ortib bormoqda. Interfaol metodlar o'quvchi shaxsini ta'lim jarayonining markaziga qo'yib, uning faolligi, muloqotga kirishishi va hamkorlikda fikrlashi uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Bu metodlar orqali o'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalash, boshqalarning qarashlarini tahlil qilish, dalillash va bahs-munozara asosida haqiqatni aniqlashga o'rganadilar. Ayniqsa, ona tili va adabiyot darslarida bunday yondashuv o'quvchilarning matnni chuqur anglashiga, mazmuniy va g'oyaviy tahlil olib borishiga hamda shaxsiy munosabatini shakllantirishiga xizmat qiladi.

Mazkur maqolada ona tili va adabiyot darslarida interfaol metodlardan foydalanish orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirishning nazariy asoslari va pedagogik imkoniyatlari yoritiladi. Tadqiqot davomida interfaol ta'lim texnologiyalarining didaktik ahamiyati, ularning o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirishdagi o'rni hamda ta'lim samaradorligini oshirishdagi roli ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ushbu masalalarni



o'rganish ta'lim jarayonini modernizatsiyalash, o'quvchilarning intellektual faolligini kuchaytirish va zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish nuqtayi nazaridan dolzarb hisoblanadi.

#### Asosiy qism

Tanqidiy fikrlash shaxsning axborotni ongli idrok etish, tahlil qilish, baholash va asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatini ifodalaydi. Pedagogik nuqtayi nazardan tanqidiy fikrlash o'quvchining bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki uni faol qayta ishlovchi va ijodiy talqin etuvchi subyekt sifatida shakllanishini ta'minlaydi. Ayniqsa, ona tili va adabiyot fanlari mazmunan tahlil, talqin, baholash va munosabat bildirishga yo'naltirilgani sababli tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun keng didaktik imkoniyatlarga ega.

Ona tili darslarida til birliklarining funksional qo'llanilishi, matn tuzilishi, nutqiy uslublar va semantik qatlamlarni o'rganish jarayonida o'quvchilardan mantiqiy mushohada yuritish, sabab–oqibat bog'lanishlarini aniqlash hamda til hodisalariga baho berish talab etiladi. Adabiyot darslarida esa badiiy asar mazmuni, obrazlar tizimi, muallif g'oyasi va estetik pozitsiyasini anglash o'quvchining tahliliy va tanqidiy tafakkurini faollashtiradi. Shu jihatdan ona tili va adabiyot fanlarining integratsiyasi tanqidiy fikrlashni shakllantirishda samarali pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Interfaol metodlar aynan shu jarayonni faollashtirishga xizmat qiladi. Mazkur metodlar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi biryozlama axborot uzatish modelidan voz kechib, hamkorlik, muloqot va fikrlar almashuviga asoslangan ta'lim muhitini yaratadi. Bunda o'quvchilar o'z fikrini erkin bayon etish, dalillash, bahslashish va qarama-qarshi nuqtayi nazarlarni tahlil qilish orqali bilimlarni chuqur o'zlashtiradilar.

Interfaol metodlarning muhim xususiyatlaridan biri – muammoli vaziyat yaratish orqali o'quvchini faol fikrlashga undashidir. Masalan, badiiy matn yuzasidan muammoli savollar berish, muallif pozitsiyasini turlicha talqin qilish yoki til hodisalarining amaliy qo'llanilishiga oid bahsli vaziyatlar yaratish o'quvchilarning tanqidiy yondashuvini kuchaytiradi. Bu jarayonda o'quvchilar tayyor xulosani qabul qilmay, uni izlanish va mantiqiy tahlil asosida shakllantiradilar.

Ona tili va adabiyot darslarida keng qo'llaniladigan “munozara”, “klaster”, “Venn diagrammasi”, “INSERT”, “aqliy hujum”, “case-study” kabi interfaol metodlar o'quvchilarning tafakkur faolligini oshirishda alohida ahamiyatga ega. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar matnni faqat mazmuniy jihatdan emas, balki g'oyaviy, estetik va lingvistik nuqtayi nazardan tahlil qilishga o'rganadilar. Natijada ularning fikrlash jarayoni chuqurlashib, mantiqiy izchillik va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalari shakllanadi.

Shuningdek, interfaol metodlar o'quvchilarda refleksiya jarayonini rivojlantiradi. O'quvchi o'z fikrini qayta ko'rib chiqish, xatolarini tahlil qilish va yangi bilimlar

asosida avvalgi qarashlarini o'zgartirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa tanqidiy fikrlashning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ayniqsa, adabiy asarlarni talqin qilish jarayonida turli qarashlarning mavjudligi o'quvchini bag'rikenglikka, asosli baholashga va mantiqiy xulosaga olib keladi.

Natijada, ona tili va adabiyot darslarida interfaol metodlardan maqsadli va tizimli foydalanish o'quvchilarning nafaqat fan bo'yicha bilimlarini, balki ularning intellektual salohiyati, nutqiy madaniyati va tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayon ta'lim samaradorligini oshirish bilan birga, o'quvchilarning hayotiy muammolarga ongli va mas'uliyatli yondashuvini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning bilim darajasi bilan bir qatorda, ularning mustaqil fikrlashi, axborotni tanqidiy tahlil qilishi va ongli xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantirish muhim pedagogik vazifa sifatida qaralmoqda. Bugungi kunda axborot oqimining keskin ortishi, turli manbalardan kelayotgan ma'lumotlarning ko'pligi sharoitida o'quvchining faqat tayyor bilimlarni o'zlashtirishi yetarli bo'lmay, ularni baholash, solishtirish va ishonchligini aniqlash ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur. Shu jihatdan tanqidiy fikrlashni shakllantirish ta'lim jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Ona tili va adabiyot fanlari o'zining mazmuniy va metodik xususiyatlariga ko'ra, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun eng qulay fanlar sirasiga kiradi. Ushbu fanlar orqali o'quvchilar matnni anglash, mazmunini tahlil qilish, muallif pozitsiyasini aniqlash, fikrni dalillash va shaxsiy munosabat bildirish kabi intellektual faoliyat turlarini bajaradilar. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, dars jarayonida ko'pincha an'anaviy, reproduktiv usullar ustun bo'lib, o'quvchilarning faol ishtiroki va mustaqil tafakkuri yetarli darajada ta'minlanmayapti. Bu holat esa tanqidiy fikrlashning tizimli shakllanishiga to'sqinlik qiladi.

Shu sababli ona tili va adabiyot darslarida interfaol metodlardan foydalanish masalasini chuqur ilmiy-pedagogik jihatdan o'rganish zarurati yuzaga kelmoqda. Interfaol metodlar o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida shakllantirib, uning fikrlash jarayonini jonlantiradi, muloqot madaniyatini rivojlantiradi va bilimlarni ongli o'zlashtirishga yo'naltiradi. Mazkur metodlarning tanqidiy fikrlashga ta'sirini nazariy va amaliy jihatdan asoslab berish, ularni dars jarayoniga moslashtirish va samaradorligini aniqlash bugungi pedagogika fanining dolzarb vazifalaridan biridir.

Bundan tashqari, ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi ona tili va adabiyot fanlari oldiga yangi talablarni qo'yimoqda. O'quvchilarda kommunikativ, madaniy va intellektual kompetensiyalarni shakllantirish interfaol metodlar orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir. Shu bois mazkur mavzuni o'rganish ta'lim mazmunini modernizatsiyalash, o'qitish metodikasini



takomillashtirish hamda zamonaviy ta'lim talablariga moslashish nuqtayi nazaridan muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

#### **Xulosa**

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ona tili va adabiyot darslarida interfaol metodlardan maqsadli va tizimli foydalanish o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirishning samarali pedagogik vositasi hisoblanadi. Mazkur fanlarning mazmuniy xususiyatlari o'quvchilarni matn bilan ishlash, tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarishga yo'naltiradi, bu esa tanqidiy tafakkurning rivojlanishi uchun qulay didaktik muhit yaratadi.

Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning faolligini oshirib, ularning mustaqil fikrlash, o'z pozitsiyasini asoslab berish va muqobil qarashlarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirib, bilimlarning ongli o'zlashtirilishini ta'minlaydi. Natijada o'quvchilar faqat bilim egallabgina qolmay, balki ularni amaliy va mantiqiy jihatdan qo'llash qobiliyatiga ham ega bo'ladilar.

Shuningdek, ona tili va adabiyot fanlarining integratsiyalashgan holda o'qitilishi o'quvchilarning nutqiy madaniyati, muloqot kompetensiyasi va intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlar orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirish ta'lim samaradorligini oshirish bilan birga, o'quvchilarning ijtimoiy hayotda faol, mas'uliyatli va ongli shaxs sifatida kamol topishiga zamin yaratadi.

Umuman olganda, ona tili va adabiyot darslarida interfaol metodlardan foydalanish masalasini ilmiy jihatdan o'rganish va amaliyotga keng joriy etish zamonaviy ta'lim talablari bilan uyg'un bo'lib, ushbu yondashuvni takomillashtirish kelgusida ta'lim sifatini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. Abduqodirov A.A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Asqarov A.M. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. Boboyeva M.B. Ona tili darslarida matn bilan ishlash metodikasi. – Toshkent, 2018.
4. Davletshin M.G. Ta'lim psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2017.
5. Egamberdiyeva N.M. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida dars o'tish. – Toshkent, 2021.
6. G'ulomov A., Yo'ldoshev J. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2016.

7. Ismoilova Z.K. Adabiyot darslarida interfaol metodlardan foydalanish. – Toshkent, 2020.
8. Jo‘rayev R.H. Ta’lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent: Fan, 2019.
9. Karimova V.M. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari. – Toshkent, 2022.
10. Qodirova F.R. O‘quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirish masalalari. – Toshkent, 2018.